

Sosin I.K., Chuyev Y.F., Goncharova E.Y.

PSYCHO-PEDAGOGICAL PREDICTORS ANXIETY STATES AMONG STUDENTS : IDENTIFYING THE PROBLEM

The prevalence and severity of anxiety disorders in the genesis of which are personal characteristics, specific educational intensive technologies, the ability of policy forms of teaching. Mild pre-exam anxiety is biologically appropriate way forward, because promotes activation and compensation of adaptive mechanisms to enhance the motivation of successful study in high school and does not require correction. The variants of neutralization and self-correction of states of mental and emotional discomfort resorted to by students. It was found that anxiety disorders, as a response to the real problems of multifactorial modern students can play the role of predictors of addictive behavior. Moderate and severe forms of anxiety disorders is the basis for psychological and psychotherapeutic counseling. This necessitates the introduction of training programs in academic institutions antikevring prevention programs that will prevent the transformation of anxiety disorders in a state of dependence.

Стаття надійшла до редакції 10.04.2015

УДК 378.147

*Таможська І.В.
Харків, Україна*

СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНІ ДИСЦИПЛІНИ В СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ТЕХНІЧНОЇ ГАУЗИ

Суспільство потребує фахівців технічної галузі (інженерів-дослідників, інженерів, слюсарів-ремонтників, механіків, інженерів-механіків), які мають «широкий науково-технічний і гуманітарний потенціал і здатні вирішувати нові, складні завдання, готові сприймати і трансформувати різноманітну науково-технічну та економічну інформацію, оволодівати мистецтвом управління новими технологічними циклами, особливо в екстремальних ситуаціях» [3].

Сучасний роботодавець зацікавлений у такому працівникові, який не тільки вміє думати самостійно й вирішувати різноманітні проблеми, володіє критичним і творчим мисленням, а й володіє багатим словниковим запасом, заснованим на глибокому розумінні гуманітарних знань [4].

Основними рисами постіндустріального розвитку світового співтовариства й нового способу виробництва, на думку Л. Кнодель, є такі: 1) гуманізація техніки, що проявляється як у структурі, так і в характері її застосування: збільшується виробництво техніки, яка задовольняє потреби людини, надає праці більш творчого характеру; 2) підвищення наукомісткості виробництва, пріоритет високотехнологічних технічних систем, які використовують досягнення фундаментальної науки; 3) мініатюризація техніки, деконцентрація виробництва, запрограмованого на швидку реакцію щодо зміни технологій і попиту на продукцію.

У зв'язку з цим посилюються вимоги до системи освіти, збільшується питома вага гуманізації та гуманітаризації вищої професійної освіти, водночас зростає необхідність інтеграції фундаментального, гуманітарного та спеціального знання, що забезпечить розгляд фахівцями своєї професійної діяльності в контексті прийдешніх технологічних і соціальних змін [1].

Тож гуманізація та гуманітаризація – основні стратегічні напрями сучасної вищої технічної освіти, що визначають її мету – виховання фахівця технічної галузі не тільки як професіонала, але і як творчої особистості, якій притаманні високі соціально-психологічні й інтелектуальні якості. З огляду на це в сучасному ВТНЗ увага приділяється гуманітаризації навчання, що сприяє вихованню в молоді високої культури, соціальних чеснот, моральних якостей.

Учені (О. Ігнатюк, О. Пономарьов, О. Романовський, Л. Товажянський та інші) підкреслюють, що поряд з підвищенням рівня викладання спеціальних дисциплін необхідно забезпечувати належну світоглядну, загальнокультурну, психолого-педагогічну й управлінську підготовку майбутніх фахівців технічної галузі у зв'язку з істотним підвищенням ролі людського чинника в забезпеченні високої ефективності суспільного виробництва. Крім того, слід передбачити нерозривну єдність світоглядної, фундаментальної, соціально-

гуманітарної та спеціальної підготовки студентів з метою формування в них цілісного бачення й розуміння зовнішнього світу [10].

Головним у навчально-виховному процесі ВТНЗ стає не тільки формування професійних знань, практичних умінь, але й те, на що конкретно орієнтоване мислення фахівця, соціальний і професійний потенціал його практичної діяльності. Принцип гуманізації вимагає, щоб усі навчальні дисципліни у ВНЗ мали ту або іншу гуманітарну спрямованість, яка б формувала критичність мислення, привносила у викладання колізії історії, логіку традицій відповідної предметної галузі, її соціальну й економічну основу, етичні й моральні аспекти. Такий підхід, на нашу думку, може забезпечити не тільки підготовку студентів до життя й продуктивної роботи в нинішньому динамічному світі, усвідомлення свого місця в ньому, а й важливіших питань буття [12].

Загальноосвітньою підготовкою майбутніх фахівців технічної галузі передбачено вивчення соціально-гуманітарних дисциплін, змістом яких є адаптована до потреб навчального процесу система знань із кожної соціально-гуманітарної науки. Соціально-гуманітарні науки (лат. *socialis* – суспільний і *humanitas* – людство, людяність) – це науки про суспільство як складові всієї багатоманітності гуманітарних наук [14]. Зміст нормативних навчальних дисциплін визначають державні стандарти освіти, а вибіркових – вищі навчальні заклади з урахуванням їх специфіки.

Задати цілі навчання з дисципліни, зокрема й дисциплін соціально-гуманітарного циклу, – це значить виявити й сформувані систему знань і вмінь, якими повинні оволодіти студенти.

Цілі соціально-гуманітарних наук полягають у дослідженні суспільства, розкритті закономірностей його функціонування й розвитку, розробленні поняттєво-категорійного апарату тощо, а цілі соціально-гуманітарних дисциплін – у набутті студентами вже готових знань, оволодінні соціально-гуманітарними науками як орієнтирами в практичній діяльності й методологією наукового пізнання [14].

Особливу роль у підготовці сучасного фахівця відіграє формування наукового світогляду. При цьому вельми важливо, щоб професійна підготовка сприяла не фрагментарному сприйняттю світу студентами, не лише з позиції своєї майбутньої спеціальності. Майбутні фахівці повинні осягти світ через інтегровану взаємодію наук, у яких максимально віддзеркалюється сутність людини в її історичному

розвитку. А це значить, що науково-пізнавальне, теоретичне й практичне освоєння світу є одним з найважливіших аспектів життєдіяльності людини, відкритої, самовідтворюваної системи [6].

Вищезазначене переконує в необхідності більше уваги під час професійної підготовки приділяти забезпеченню інтеграції гуманітарних знань студентів ВТНЗ. Таку інтеграцію знань студентів доцільно розглядати як інструментарій цілеспрямованої гуманітаризації технічної освіти, що дає можливість сформувати цілісну систему гуманітарних інтегрованих знань з урахуванням специфіки професійної діяльності фахівця. Теоретична основа такої системи, уважає І. Козловська, базується на загальній концепції розвитку професійної освіти, що передбачає посилення гуманітарної підготовки у ВТНЗ, установах вищої освіти, формування творчо мислячого спеціаліста, а також визначається проблематикою інтеграції та систематизації змісту сучасної професійної освіти. Можливість розв'язання такої проблеми вчений вбачає в принципово новому конструюванні змісту освіти, що передбачає функціонування навчальних дисциплін, у змісті яких «органічно поєднуються предметні та інтегративні блоки» [2].

З цього приводу А. Хуторський зауважує, що гуманітарні знання – це єдині загальнолюдські та загальнокультурні основи, що не є надбанням однієї науки, а підлягають вивченню в різних дисциплінах. Такі знання складають загальнокультурний і гуманітарний потенціал кожної людини [11].

Отже, важлива роль у підготовці висококваліфікованого фахівця, який відповідає високим вимогам сьогодення, належить дисциплінам соціально-гуманітарного циклу. До таких дисциплін відносяться: основи філософських знань, політологія, культурологія, українська мова (за професійним спрямуванням), іноземна мова (за професійним спрямуванням), основи правознавства, історія України, економічна теорія.

Цілями викладання соціально-гуманітарних дисциплін є: 1) набуття студентами глибоких і міцних знань із соціально-гуманітарних наук; 2) формування в студентів умінь і навичок практичного застосування набутих знань; 3) оволодіння студентами соціально-гуманітарними науками як методологією наукового пізнання

(розвиток творчого мислення); 4) перетворення набутих студентами наукових знань на їхні особисті переконання [14].

Отже, соціогуманітарні знання, які входять у зміст спеціальних дисциплін, дозволяють реалізувати такі функції: 1) включити систему цінностей вищої освіти в контекст культури; 2) здійснювати взаємозв'язок між етнокультурними цінностями й практичною діяльністю студентів; 3) сформувати єдині змістоутворюючі конструкти у свідомості, оскільки професійна діяльність, праця включені в основні, світоглядні установки студентів; 4) розвивати полікультурні установки студентів, що забезпечують етнокультурну й громадянську компетентність студента; 5) виробити в майбутнього фахівця комунікативну компетентність, уміння спілкуватися з колегами в різних етнокультурних середовищах; 6) здійснювати єдність освітнього й виховного процесу на полікультурних основах [5].

На підставі вивчення наукових праць із проблеми дослідження, аналізу чинних навчальних програм у сучасних ВНЗ нами систематизовано компетенції, які формуються під час вивчення соціально-гуманітарних дисциплін (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Соціально-гуманітарні дисципліни й відповідні їм компетенції

Дисципліна	Компетенції
Філософія	Уміння аналізувати світоглядні, соціально й особистісно значущі проблеми, самостійно формувати й відстоювати власні світоглядні позиції. Уміння категоріально бачити світ, диференціювати різні форми його освоєння; володіння культурою мислення.
Економічна теорія	Уміння аналізувати економічні проблеми й процеси, бути активним суб'єктом економічної діяльності в суспільстві й на виробництві. Уміння адаптуватися до нових економічних ситуацій у сфері інженерного підприємництва й праці, бути конкурентоздатним ринковим суб'єктом. Уміння знаходити ефективні організаційно-управлінські рішення в економічній сфері й в інженерних проектах.

Політологія	Знання прав та обов'язків громадянина й уміння дотримуватися їх. Уміння узагальнювати, аналізувати, сприймати інформацію, ставити цілі й обирати шляхи її досягнення.
Основи правознавства	Уміння використовувати нормативні документи у своїй діяльності. Уміння здійснювати свою діяльність у різних сферах суспільного життя на основі прийнятих у суспільстві моральних і правових норм.
Українська мова (за професійним спрямуванням)	Володіння культурою мовлення. Уміння вести переговори, установлювати контакти, регулювати конфлікти. Готовність до кооперації з колегами, у роботі в колективі.
Іноземні мови	Уміння іншомовного спілкування на основі оволодіння однією з іноземних мов на рівні вивчення зарубіжного досвіду в професійній діяльності. Уміння здійснювати ділові контакти з іноземними партнерами.
Історія України	Усвідомлення цінності культури країни, її місця у всесвітній культурі, шанобливе й дбайливе ставлення до історичної спадщини й культурних традицій.

Слід зауважити також, що студенти, які комплексно застосовують знання декількох дисциплін, як того вимагає професійна діяльність, визначають міждисциплінарні компетентності, до яких, крім знань, умінь і навичок, В. Шершньова відносить такі [13]:

- розуміння зв'язків між різними дисциплінами й психологічна готовність застосовувати знання з відповідних дисциплін під час вивчення інших;
- досвід використання знань з одних дисциплін під час вивчення інших;
- розуміння необхідності й можливості комплексно застосовувати знання з різних дисциплін у професійній діяльності;
- досвід комплексного застосування знань із різних дисциплін у квазіпрофесійній діяльності;

- упевненість студента у своїх можливостях вирішувати завдання професійної діяльності, комплексно застосовуючи знання з різних дисциплін;
- бажання й готовність при вивченні дисциплін отримувати нові знання з інших дисциплін.

У зв'язку з вищезазначеним можна стверджувати, що предметні та міждисциплінарні компетентності істотно підвищують готовність студента до майбутньої професійної діяльності. Крім того, учені вказують на виняткову важливість гуманітарних дисциплін для становлення особистості студента ВТНЗ, адже вони сприяють розвитку творчої активності студентів; формуванню особистісної готовності до застосування технічних знань і умінь; розвитку комунікативних та організаційних здібностей, формуванню загальнолюдських (гуманістичних) цінностей; розширенню екологічної свідомості, засвоєнню знань з інженерної психології, психології праці й культури безпеки; розвитку здатності до безперервної освіти упродовж життя й перенавчанню в разі потреби [7].

Базуючись на проведеному науковому аналізі, можемо зробити висновок, що з вивченням соціально-гуманітарних дисциплін в системі професійно-технічної освіти прямо чи опосередковано пов'язана більшість фундаментальних знань, які мають спрямованість на оволодіння взаємододатковими компонентами цілісного наукового знання. Крім того, на основі набутих знань і навичок людина має здатність здійснювати певну діяльність, що становить її вміння.

Список літератури: 1. Кнодель Л. В. Педагогіка вищої школи : посіб. для магістрів / Л.В. Кнодель. – К. : Видавництво Паливода А.В., 2008. – 136 с. 2. Козловська І. М. Інтегративний підхід у дидактичних дослідженнях проблем професійної освіти / І.М. Козловська // Педагогіка і психологія професійної освіти : результати досліджень і перспективи : зб. наук. праць. – К., 2003. – Розд. 3. – С. 360-368. 3. Коломієць О. Б. Педагогічне забезпечення культурологічної складової у підготовці студентів технічних вищих навчальних закладів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / О.Б. Коломієць. – К., 2004. – 20 с. 4. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования : [учебное пособие для студентов пед. вузов и системы

повышения квалификации педагогических кадров] / Е.С. Полат, М.Ю. Бухаркина, М.В. Моисеева, А.Е. Петров. – М. : Издательский центр «Академия», 2000. – 272 с. 5. Новикова Е. Ю. Социогуманитарные дисциплины в экономическом вузе / Е.Ю. Новикова // Высшее образование в России. – 2011. – № 10. – С. 119-121. 6. Пазиніч С. М. Єдність світоглядної, фундаментальної та спеціальної підготовки у сучасній філософії освіти / С.М. Пазиніч // Педагогіка і психологія професійної освіти : результати досліджень і перспективи : збірник наукових праць. – К., 2003. – Розд.1. – С. 113-119. 7. Панов В. И. Роль гуманитарного образования в профессиональной подготовке технических специалистов / В.И. Панов // Материалы V Международной научно-практической конференции «Человек – Образование – Профессия». 6-8 июля 2009 г. – М. : ПИ РАО, МГППУ, 2009. –С.34-38. 8. Петров В. П. Человек и социальная среда / В.П. Петров. – Л. : Общество «Знание» РСФСР, 1980. – 16 с. 9. Таможська І. В. Формування вмінь ділового спілкування майбутніх фахівців технічного профілю у процесі вивчення соціально-гуманітарних дисциплін: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / І.В. Таможська. – Х., 2014. – 20 с. 10. ТОВАЖНЯНСЬКИЙ Л. Л. Концепція формування гуманітарно-технічної еліти в НТУ «ХПІ» : навч.-метод. посіб. / Л.Л. ТОВАЖНЯНСЬКИЙ, О.Г. РОМАНОВСЬКИЙ, О.С. ПОНОМАРЬОВ. – Х. : НТУ «ХПІ», 2004. – 416 с. 11. Хуторской А. В. Современная дидактика : учеб. для вузов / А.В. Хуторской. – СПб : Питер, 2001. – 544 с. 12. Чистовська І. П. Гуманізація та гуманітаризація навчально-виховного процесу у вищих технічних навчальних закладах / І.П. Чистовська // Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». – 2008. – №1 (22). – С. 191–195. 13. Шершнева В. Как оценить междисциплинарные компетентности студента / В. Шершнева // Высшее образование в России. – 2007. – № 10. – С. 48-50. 14. Шляхтун П. П. Методика викладання соціально-гуманітарних наук : навчальний посібник / П.П. Шляхтун. – К. : ВЦ «Академія», 2011. – 224 с.

Bibliography (transliterated): 1. Knodel' L. V. Pedagogika vishhoi shkoli : posib. dlja magistriv / L.V. Knodel'. – К. : Vidavnictvo Palivoda A.V., 2008. – 136 s. 2. Kozlovs'ka I. M. Integrativnij pidhid u didaktichnih doslidzhennjah problem profesijnoi osviti / I.M. Kozlovs'ka // Pedagogika i

- psihologija profesijnoï osviti : rezul'tati doslidzhen' i perspektivi : zb. nauk. prac'. – K., 2003. – Rozd. 3. – S. 360-368. 3. Kolomic' O. B. Pedagogichne zabezpechennja kulturologichnoï skladovoï u pidgotovci studentiv tehnicnih visshih navchal'nih zakladiv : avtoref. dis. na zdobuttja nauk. stupenja kand. ped. nauk : spec. 13.00.04 «Teorija i metodika profesijnoï osviti» / O.B. Kolomic'. – K., 2004. – 20 s. 4. Novye pedagogicheskie i informacionnye tehnologii v sisteme obrazovanija : [uchebnoe posobie dlja studentov ped. vuzov i sistemy povshenija kvalifikacii pedagogicheskikh kadrov] / E.S. Polat, M.Ju. Buharkina, M.V. Moiseeva, A.E. Petrov. – M. : Izdatel'skij centr «Akademija», 2000. – 272 s. 5. Novikova E. Ju. Sociogumanitarnye discipliny v jekonomicheskom vuze / E.Ju. Novikova // Vysshee obrazovanie v Rossii. – 2011. – № 10. – С. 119-121. 6. Paznich S. M. Čdnist' svitogljadnoï, fundamental'noï ta special'noï pidgotovki u suchasnij filosofii osviti / S.M. Paznich // Pedagogika i psihologija profesijnoï osviti : rezul'tati doslidzhen' i perspektivi : zbirnik naukovih prac'. – K., 2003. – Rozd.1. – S. 113-119. 7. Panov V. I. Rol' gumanitarnogo obrazovanija v professional'noj podgotovke tehniceskikh specialistov / V.I. Panov // Materialy V Mezhdunarodnoj nauchno-prakticheskoj konferencii «Chelovek – Obrazovanie – Professija». 6-8 ijulja 2009 g. – M. : PI RAO, MGPPU, 2009. –S.34-38. 8. Petrov V. P. Chelovek i social'naja sreda / V.P. Petrov. – L. : Obshhestvo «Znanie» RSFSR, 1980. – 16 s. 9. Tamozhs'ka I. V. Formuvannja vmin' dilovogo spilkuvannja majbutnih fahivciv tehnicnogo profilju u procesi vivchennja social'no-gumanitarnih disciplin: avtoref. dis. na zdobuttja nauk. stupenja kand. ped. nauk : spec. 13.00.04 «Teorija i metodika profesijnoï osviti» / I.V. Tamozhs'ka. – H., 2014. – 20 s. 10. Tovazhnjans'kij L. L. Koncepcija formuvannja gumanitarno-tehnicnoï eliti v NTU «HPI» : navch.-metod. posib. / L.L. Tovazhnjans'kij, O.G. Romanovs'kij, O.S. Ponomar'ov. – H. : NTU «HPI», 2004. – 416 s. 11. Hutorskoj A. V. Sovremennaja didaktika : ucheb. dlja vuzov / A.V. Hutorskoj. – SPb : Piter, 2001. – 544 s. 12. Chistovs'ka I. P. Gumanizacija ta gumanitarizacija navchal'no-vihovnogo procesu u visshih tehnicnih navchal'nih zakladah / I.P. Chistovs'ka // Visnik Nacional'nogo tehnicnogo universitetu Ukraïni «Kiïvs'kij politehnicnij institut». – 2008. – №1 (22). – S. 191–195. 13. Shershneva V. Kak ocenit' mezhdisciplinarnye kompetentnosti studenta / V. Shershneva // Vysshee obrazovanie v Rossii. – 2007. – № 10. – S. 48-50. 14. Shljahtun P. P. Metodika vikladannja social'no-gumani-

tarnih nauk : navchal'nij posibnik / P.P. Shljahtun. – K. : VC «Akademija», 2011. – 224 s.

Таможська І. В.

СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНІ ДИСЦИПЛІНИ В СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ТЕХНІЧНОЇ ГАЛУЗІ

У статті підкреслюється важливість таких стратегічних напрямків технічної освіти, як гуманізація та гуманітаризація; акцентується увага на потужному потенціалі соціально-гуманітарних дисциплін у системі підготовки майбутніх фахівців технічної галузі; систематизовано компетенції, які формуються в процесі вивчення соціально-гуманітарних дисциплін.

Ключові слова: гуманізація, гуманітаризація, соціально-гуманітарні науки, соціально-гуманітарні дисципліни, гуманітарні знання.

Таможская И. В.

СОЦИАЛЬНО-ГУМАНИТАРНЫЕ ДИСЦИПЛИНЫ В СИСТЕМЕ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ ТЕХНИЧЕСКОЙ ОТРАСЛИ

В статье подчеркивается важность таких стратегических направлений технического образования, как гуманизация и гуманитаризация; акцентируется внимание на потенциале социально-гуманитарных дисциплин в системе подготовки будущих специалистов технической отрасли; систематизировано компетенции, которые формируются в процессе изучения социально-гуманитарных дисциплин.

Ключевые слова: гуманизация, гуманитаризация, социально-гуманитарные науки, социально-гуманитарные дисциплины, гуманитарные знания.

Tamozhska I. V.

SOCIAL-HUMAN DISCIPLINES IN TRAINING SYSTEM FUTURE SPECIALISTS IN THE TECHNICAL BRANCH

In the article the importance of such strategic directions of technical education as a humanization and humanitarianization is emphasized; the attention is focused on powerful potential social-human disciplines in training system future specialists in the technical branch; competences are classified and formed during studying the social-human disciplines.

Keywords: humanization, humanitarization, social-human disciplines, human knowledge.

Стаття надійшла до редакції 10.04.2015